

Jaroslav Janda (1932 – 1997) a jeho odkaz pro vojenství a bezpečnostní politiku státu

Jaroslav Janda (1932 - 1997) and his Legacy for the Military and Security Policy of the State

Jan Eichler

VNÍMAVÝ A CITLIVÝ ČLOVĚK FORMOVANÝ SVOJÍ DOBOU

Dětství prožíval ve složité a dramatické době 30. let. Později vzpomínal, jak bylo brutálně ovlivněno otřesným zážitkem z květnových dnů roku 1945. Jako třináctiletý jinoch je trávil u prarodičů v Mnichově Hradišti a stal se tam svědkem řádění Revolučních gard. Nešťastnou náhodou byl u toho, když jejich zdivočelí příslušníci vyváděli jednoho německého důstojníka a vedli ho na popravu. Jaroslav pak říkal, že od té doby měl až do konce svých dnů ve svých vzpomínkách vyděšené oči onoho zoufalého důstojníka. Byl to pro něj velice silný formativní zážitek, který ho utvrdil v zásadním odporu k jakýmkoliv popravám, včetně intelektuálních, při kterých se odsuzovali a zatracovali nositelé nepohodlných názorů.

Jeho myšlení v době dospívání bylo ovlivněno těžkou krizí 1929 – 1933, která měla silné dopady i na jejich rodinu. Dále jej silně ovlivnilo vypuknutí 2. světové války a v neposlední řadě i to, kdo osvobodil ČSR. Za této situace Jaroslav Janda, navíc vnuk skutečného advokáta chudých v onom městysu, uvěřil myšlence socialismu jako negaci všeho nedobrého, čím do té doby ČSR prošla. Ale již v průběhu 50. let jím otřáslly politické procesy, zejména pak další popravy, které on tak nenáviděl. Proto se stále více odkláněl od hlavního proudu v tehdejším Československu a zaujímal stále kritičtější stanoviska k tomu, co se ve společnosti dělo. V té době také stihl dálkově vystudovat sociologii na Karlově univerzitě, kde navázal spolupráci s kriticky uvažujícími intelektuály tehdejší doby.

Nakonec se stal jedním z předních aktérů obrodného procesu, v roce 1968 dokonce zastával funkci náměstka ministra školství a mládeže, kde se hodně věnoval reformě tehdejšího školství. O to rychlejší a strmější pak byl jeho pád po invazi „bratrských vojsk“ v srpnu 1968. Jaroslav trval na tom, že to nebyla žádná internacionální pomoc, ale přepadení a okupace. Pak už následoval rychlý vyhazov z práce a on se pak musel živit, jak to jen šlo, především jako překladatel z anglického jazyka a na nejrůznější smlouvy najímaný expert na problematiku řízení. Jeho finanční situace byla často velmi svízelná. Navíc se musel vyrovnávat se skutečností, že v těžké době normalizace oba jeho synové natrvalo odešli do USA a on s nimi po dlouhé roky neměl žádný přímý kontakt.

INSPIRÁTOR A MANAŽER POLISTOPADOVÝCH ZMĚN

Dalším mezníkem v životě Jaroslava Jandy se stal rok 1989, který byl provázen návratem nadějí na zásadní změny. Jaroslav se vrátil do armády, ale už nechtěl zpět do uniformy. Byl pověřen funkcí zástupce ministra obrany pro strategické řízení. V této funkci prosazoval poznatky, které nabyl sebezdokonalováním během 20 let, kdy byl nuceně mimo, ale nezhálel. Díky tomu měl dobře zvládnutou tehdejší dostupnou literaturu v anglickém jazyce, která pojednávala především o moderních manažerských přístupech a metodách. A o jejich prosazování se pak snažil i na tehdejší ministerstvu obrany. Hlavní úsilí přitom zaměřil na vytvoření Institutu strategických studií (ISS) a na zásadní přeměnu časopisu Vojenská mysl. Obě tyto instituce pojímal jako dva vzájemně propojené nástroje zásadních změn ve strategickém myšlení a v řízení tehdejšího MO a potažmo celé armády.

V přístupu k odbornému časopisu ministerstva obrany se Jaroslav Janda zaměřil především na návrat původnímu názvu Vojenské rozhledy a zejména na skladbu časopisu jako takového. To znamenalo konec všech ideologických balastů a důraz na věcné, nepředpojaté analýzy všech epochálních změn, které se v tehdejší světě odehrávaly.

Při řízení ISS se Jaroslav Janda zaměřil na vytvoření struktury odborů, u kterých kladl důraz na cílevědomou a systematickou analytickou činnost. Geopolitický odbor se zaměřoval na analýzu hlavních trendů ve vývoji mezinárodních vztahů po skončení studené války. Ekonomický odbor se zabýval studiem ekonomické strategie hlavních států po skončení studené války a ekonomickými aspekty reformované armády. Vojenskostrategický odbor měl za úkol analýzu reforem ozbrojených sil USA a dalších členských zemí NATO, změn v jejich výstavbě a bojové přípravě. Na základě toho pak měl doporučovat návrhy na reformu tehdejší armády ČSFR a později ČR. V té době byl doslova posedlý oživením doktrinálního myšlení, které v naší zemi bylo v poválečném období zcela potlačeno a vše se omezilo na překlady sovětských vojenských doktrín a předpisů. Proto Jaroslav Janda všemožně podněcoval k aktivní práci právě na tomto významném poli. Vybízel pracovníky ISS, aby se soustředili na analýzu doktrín členských států NATO, aby se zamýšleli nad jejich celkovou filosofií, nad jejich strukturou, dikcí a doporučeními. Tlačil je k tomu, aby své poznatky publikovali na stránkách VR a aby touto cestou podněcovali diskuse za účasti předních expertů i nejvyšších funkcionářů MO a armádních velitelů.

SYNTETIZÁTOR A VIZIONÁŘ

Při řízení ISS i při metodickém vedení Vojenských rozhledů Jaroslav Janda vynikal jako vizionář schopný strategického vidění. Pracoval velice systematicky a cílevědomě, měl dvě velké přednosti. Tou první byla schopnost motivovat lidi, získávat je pro aktivní podíl na vytyčených cílech. Právě touto cestou naplňoval svoji zásadu participativního řízení. Pracovat v jeho týmu, to nebyl „muss,“ to byla smysluplná činnost, na kterou se člověk skutečně těšil.

Druhou Jandovou předností byla vysoce nadprůměrná schopnost syntetizace, která se projevovala ve dvou hlavních rovinách. Tou první bylo syntetické pojmání pojmu bezpečnost státu. To zahrnovalo všechny podstatné politické zájmy, cíle a prostředky, jejichž naplnění povede k zajištění maximálně výhodných vnějších a vnitřních podmínek pro bezpečnost státu a jeho občanů. V tomto rámci přikládal hlavní význam vlastním silám každého státu, ČR nevyjímaje, nástrojům a přístupům při zajišťování bezpečnosti státu. Druhou rovinou Jandova přístupu byla syntetizace poznatků skupin analytiků, kterým zadával úkoly a také vítanou inspiraci. Z hlediska obsahového zaměřoval činnost svých podřízených do několika hlavních směrů.

Prvním směrem byly systémové změny v mezinárodních vztazích, kde se soustřeďoval především na posun od konfrontace ke kooperaci, na uvolňování mezinárodního napětí, na snižování výdajů na zbrojení a na jejich restrukturalizaci. Druhým směrem byly rozbor strategické klíčových aktérů, kde do popředí pozornosti stavěl především USA, NATO, OSN, EU a RF. Při strategii jejich výzkumu kladl důraz na podrobnou analýzu jejich doktrínálních dokumentů, výstavby jejich armád a bojových zkušeností z probíhajících válek. Dále činnost svých spolupracovníků soustřeďoval na nové dimenze bezpečnosti, kde se neomezoval jen na vojenský rozměr, ale pozornost zaměřoval i na oblast ekonomiky, politiky a kultury. Této části týmové práce dával název analyticko – prognostická, na ni pak navazovala část koncepční, která obsahovala doporučení, jak by se měla koncipovat a řídit bezpečnostní politika státu.

Během let, která mu byla vyměřena (a bylo jich bohužel málo), Jaroslav Janda usiloval o to, aby jím vedené týmy dodávaly kvalitní, o hluboký a ucelený výzkum opřené podklady pro decizní sféru, aby mohla přijímat odpovídající rozhodnutí na poli zajišťování vnější i vnitřní bezpečnosti. Hlavní důraz kladl na komplexní pojetí, které zahrnovalo mezinárodní bezpečnostní vztahy, zahraniční politiku, vnitřní bezpečnost, ekonomiku i společenskou stabilitu. Stranou jeho zájmu nebyla ani analýza bezpečnostních hrozeb a rizik.

Výše uváděné přístupy si Jaroslav Janda zachoval i po přechodu na Ústav mezinárodních vztahů, kde se sešel s další významnou osobností, s profesorem Otto Pickem, který se nedlouho předtím vrátil z více jak čtyřicetiletého exilu, během něhož si získal velké renomé v anglosaském světě. Na této instituci Jaroslav Janda založil a po dobu téměř 5 let vedl tým bezpečnostní politiky ČR, do jehož činnosti zapojil lidi z několik ministerstev (MZV, MO, MV), z několika vysokých škol (zejména tehdejší VA Brno, FMV VŠE, FSV UK, PA ČR) i výzkumných ústavů. Výsledkem bylo několik významných publikací, zejména pak Bezpečnostní politika ČR z roku 1996. To nebyl žádný narychlo sestavený sborník, to bylo první syntetické dílo tohoto druhu, které se vyznačovalo typickou Jandovskou strukturou, koncepcí, promyšleností a věcností.

Na Jandův odkaz týmové práce předních odborníků navázala Bílá kniha o obraně z roku 2011, brilantně zpracovaný dokument doktrínálního charakteru. Jenomže to byl tým, který pracoval jen po určitou dobu, na jeho koncepci se bohužel, stejně jako na tu Jandovu, postupně zapomnělo, odůvodnilo se to zakládáním „změna zdrojového rámce.“ Proto je škoda, že se dodnes v ČR nenašel tým, který by pracoval stejně dlouhodobě a především koncepčně jako kdysi ten Jandův. Jistě, přišla generace mladých absolventů těch nejprestižnějších západních universit, kteří již vydali monografie v tzv. áčkových nakladatelstvích a v časopisech s vysokým impakt faktorem, řada z nich vyučuje na nejuznávanějších universitách světa. A právě o to větším přínosem by bylo, kdyby se

našel nějaký nový Jaroslav Janda, který by tyto osobnosti dokázal sjednotit v sehraný tým, jenž by dodával další impulsy a příspěvky pro doktrinální myšlení v naší zemi a pro zdokonalování jejího bezpečnostního systému. Určitě by dal i nový impuls pro další rozvoj časopisu Vojenské rozhledy.

Autor: ***Doc. PhDr. Jan Eichler, CSc.,** nar. 1952, po absolvování VA pracoval na MNO v Praze, 1979-82 československé velvyslanectví v Paříži. V 80. letech se zabýval se vyhodnocováním vojenské politiky ozbrojených sil Francie, 1991-94 Institut pro strategická studia. V současné době pracuje v Ústavu mezinárodních vztahů v Praze, působí i na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE Praha. Je autorem řady učebních textů a knih: *War, Peace and International Security. From Sarajevo to Crimea*, Palgrave, 2017, *Od Hirošimy po Bělehrad: válka a mír v druhé polovině 20. století*. Praha: Karolinum, 2014, *Terorismus a války na počátku 21. století* (Karolinum 2007). *Mezinárodní bezpečnost v době globalizace* (Portál 2009), *Bezpečnostní a strategická kultura USA, EU a ČR* (Karolinum 2011), spoluautor publikace *USA a Ruská federace – komparace z pohledu bezpečnostní a strategické kultury* (ÚMV 2013). Vystupuje v rozhlasu a televizi, publikuje v odborných časopisech, mj. *Mezinárodní vztahy*, *Défense nationale*, *Relations Internationales et Stratégiques*, *Défense et stratégie* (všechny tři Francie), *OstEuropa* (SRN), *International Peacekeeping* (Velká Británie), *Studies in Conflict & Terrorism*, *Communist and Post-Communist Studies* (USA). Člen redakční rady Vojenských rozhledů, člen vědecké rady FBMI ČVUT Kladno.*